

A VALÓSÁG FANATIKUSA

Ha ezt a tervezett írásomat megvitathatnám vele, minden bizonnyal a dolog objektív természetére irányítaná a figyelmemet. „Tudni illik” — mondaná — „a dolog csöppet sem változott meg atól, hogy meghaltam.” Én feszengve és zavartan azt az ellenvetést kockáztatnám meg, hogy ez az esemény érzelmileg és indulatilag nagymértékben befolyásolja a cikk szerzőjének és esetleges olvasóinak hozzáállását a témához. A téma ugyanis a haláleset révén váratlanul befejezettnek és lezártnak mutatkozik, és ez megváltoztatja a helyzetet. „Mindez nagyon könnyen lehetséges” — felelné — „de magát a témát nem változtatja meg.”

●

A téma — egy Lukács György nevezetű filozófusnak, esztétának és gyakorlati forradalmárnak az élete és munkássága — őt magát is többször foglalkoztatta. Szigorúan történelmi-társadalmi terméknek fogta fel magát, ebben is üdvösen különbözött legtöbb hívétől és ellenfelétől. Művei német összkiadásának első köteteihez írott előszavai nagy tárgyi tudással kidolgozott mesteri tanulmányok egy több évtizeddel ezelőtt működött azonos nevű ideológusról. Némely ítéletét — főként a *A regény elméleté-re* és a *Történelem és osztálytudat-ra* vonatkozókat — túl szigorúnak véltem. „Nézze” — mondta — „én sohasem állítottam, hogy ezek egy tehetségtelen ember munkái, de még keverednek bennük . . .” És szóban folytatta az említett művek bírálatát. „Rendben van” — gondoltam magamban — „hibásnak tartja a könyveit, de miért örül ennek?”

●

Sohasem értette meg azokat a gondolkodókat, akik saját elméletük foltozgatására fecsérlik idejüket. Sartre-t például mind többre becsülte morális szempontból, baloldali, forradalmi rokonszenvei miatt, mégis gyakran róttta fel neki, hogy filozófiailag meg sem kísérli levonni politikai fejlődése következményeit, és egy egységes sartrai filozófia fikciója mögött a legkülönbébb tendenciákat egyesíti.

Lukácsot nem érheti ilyen vád, ő ugyanis minden hiúság nélkül azonnal túllépett elméleteken, sőt rendszereken is, ha úgy érezte, hogy meghaladta őket. Így történhetett meg, hogy a történelem legalább három Lukácsot produkált: egy idealistát, egy korai messianisztikus-forradalmár marxistát, és a késői rendszerezőt, aki a sztálini korszak devalvációjá után a marxizmus reneszanszát akarta elősegíteni. De vannak még különféle „átmeneti” Lukácsok is, például a sztálini korszak Lukácsa, aki Hitler előretörése idején a „Right or wrong my party” álláspontjára helyezkedett, még életművét veszélyeztetve is szolidáris volt Sztálinnal, de persze közben nem tagadhatta meg gondolkodói akarátát és így az alapvető szolidaritás álláspontjáról mindenféle kompromisszumok árán, de fenntartotta kevesedmagával a marxizmus folyamatosságát.

Melyik hát az „igazi” Lukács? Két önéletrajzi cikkének, 1933-ban és 1957-ben, jellemző módon az Utam Marxhoz címet adta. Töredékben maradt egy vázlat, élete utolsó hónapjaiból, melyet tervezett szellemi önéletrajzához készített — ez is viselhette volna ezt a címet. Ha valaki útnak foghatja fel életét — és ezek a joggal-szerencsés emberek —, akkor nyilvánvalóan úgy gondolja, hogy „igazi” énje a cél felé közeledve bontakozik ki. Természetesen Lukács is élete utolsó korszakára szavazott, és talán azért is folytatta lélekzet-elállító versenyfutását az idővel, hogy nagy összefoglaló műveiben — az Esztétikában, az Ontológiában és az Etikában — elérkezzen az út végére, a mai, huszadik századi Marxhoz.

Ezek a művek azonban csak részben készültek el. Gátolta létrejöttüket a jelenkori társadalmak gazdasági feltérképezésének hiánya. De maga Lukács is csak élete legvégén vágott neki a „lét” és a „legyen” minden területén történő, következetes szétválasztásához. A történelem fintora, hogy ugyanebben az időben, főként a nyugati baloldali mozgalmak körében, a figyelem a másik Lukács, a messianisztikus forradalmár felé fordult, aki dialektikus materializmusát, objektív elemző erejét a világforradalom követelményével, „legyen”-jével kapcsolta össze. A mai baloldal azért láthatja ezt a Lukácsot „igazi”-nak, mert a rossz tényekkel szemben szintén a forradalmi gyakorlatra, az „annál rosszabb a tényeknek” Fichtétől kölcsönzött igazságára sóvárognak. A tények mítoszát a cselekvéssel megszüntetni annyit jelent, mint a rendszerrel szemben a módszer pártját fogni, hiszen a módszer — a dialektika — maga a forradalom.

De az idős Lukács is a módszer elsőse mellett tört lándzsát. A *Történelem és osztálytudat*-hoz írott 1967-es tanulmányában helyeslően idézte régi könyve egyik alaptételét: „Feltéve — de meg nem engedve —, hogy az újabb kutatás cáfolhatatlanul bebizonyítaná Marx minden egyes állításának tárgyi helytelenségét: minden komoly, ortodox, marxista feltétel nélkül elismerhetné mindezeket az új eredményeket, Marx valamennyi tételét elvethetné, anélkül, hogy

egy pillanatra is fel kellene adnia marxista ortodoxiáját... A marxizmus kérdésében az ortodoxia kizárólag a *módszerre* vonatkozik.”

Ez a felfogás bizonyos mértékig tompítja a különböző „Lukácsok” közti ellentmondást, és az „igazi” Lukács keresésén túl a figyelmet ráirányítja azokra a vonásaira, amelyek személyiségére, valóság-értelmezésére minden korszakban jellemzőek voltak.

●

Vájtfülű kritikusai, akik olyan szívesen marasztalták el stílusáért (anélkül, hogy műveit elolvasták volna), sohasem vették észre a szigorúan objektív, olykor keresetten száraz írásmód mögött a felismerések örömét. Esztéták, finom részmegfigyelések mesterei vonták kétségbe esztétikai érzékét, pedig Lukács már fiatal korában is roppant fogékonyan és eredeteien foglalkozott a legfontosabb — és legelhanyagoltabb — esztétikai problémával: a világtörténelem és a művészi forma kapcsolatával. Később, marxistaként átfogó és szellemes rendszerben fejtette ki ezeket az összefüggéseket. Ma már sokan mechanikusan alkalmazzák, és olykor iskolásan le is szűkítik módszerét. De aki tud olvasni, annak éreznie kell, hogy a filozófusnak még örömet okozott két látszólag távoli dolognak — például a napóleoni háborúknak és a történelmi regény kialakulásának — egymásra vonatkoztatása — olyan öröm lehetett ez, amelyet a költő is érez, amikor két távoli képet igaz metaforában kapcsol össze. Ez az öröm Lukács esetében a megtalált és megfogalmazott objektív összefüggéseknek szól, abból a belátásokból fakad, hogy a világ még értelmetlenségében is értelmes, vagyis felfogható és megváltoztatható. Ez az öröm még a kellemetlen, sőt vérlázító igazságokon is átüt, a teljesség öröme ez, olyan korban, amikor a rész-érdekek világszerte az Egész érdeke fölé nőnek, a pillanat el akarja takarni a folyamatot, a taktika az elméletet, és az egyedi igazságok az emberiség igazságait.

●

A teljesség bűvölete segítette fiatal kora két döntő szellemi élményéhez: Adyhoz, akinek „A Minden kellett”, és a klasszikus német filozófiához, mindenekelőtt Hegelhez, aki szerint „csak az Egésznek van tulajdonképpeni valósága”. Fiatalkori fejlődésének sajátosságát Lukács abban látta, hogy a klasszikus német filozófia konzervatív, idealista ismeretelmélete nála baloldali etikával egyesült, mely művészileg Adyban öltött testet. E két teljesség-fogalom különös, csak-rá-jellemző vegyülékéből a világtörténelmi fejlemények hatására viszonylag egyenes út vezetett Marxhoz, aki a totalitás filozófiai fogalmába a világ értelmezésén kívül bekapcsolta a világ megváltoztatását, a társadalmi gyakorlatot is. Lukács György számára ez mindenekelőtt azt jelentette, hogy vállalta a „veszélyes életet”, de nem a szó nietzschei romantikusan fennhéjázó értelmében, hanem nagyon is hétköznapi módon: a magántudósi vagy egyetemi pályafutás helyett a mozgalmi életet választotta, vagyis az állandó létbizonytalanságot, emigrációkat, illegalitást, életveszélyt. Még fontosabb ennél, hogy mint ideológusnak, az egész mozgalom tevékenységére ki kellett terjesztenie egyéni és intellektuális felelősségét. Már 1919-

ben, a kommunista pártba való belépése előtt felmérte ennek a döntésének a horderejét: „Tehát mindenki, aki a jelen pillanatban a kommunizmus mellett dönt, etikailag kötelezve van minden emberéletért, mely az érte vívott harcban elpusztul, olyan *egyéni* felelősséget viselni, mintha ő ölte volna meg valamennyit. Viszont mindenkinél, aki az ellenkező oldalhoz csatlakozik, a kapitalizmus további fennállásáért, a biztosan eljövő új imperialista revansháborúk okozta pusztulásért... stb. kell ugyanezt az *egyéni* felelősséget viselnie.” Már ebben az időben tisztán látta, hogy az egyén bizonyos történelmi helyzetekben csak különböző bűnök közt választhat, és „akkor választ helyesen, ha alacsonyabb rendű énjét áldozza fel a magasabb rendű, az eszme oltárán.” Ez a választás Lukácsot önként-vállalt közösséghez és egész életét betöltő életcélhoz segítette. Később is, amikor a mozgalom a saját érdekei ellen fordult, Lukács szakadatlanul azt a megoldást vállalta, amelyet a „kisebb bűn”-nek érzett: manőverezett, taktikai kompromisszumokat kötött és alkalmazkodott — nem is mindig csak külsőleg — az adott lehetőségekhez. Lukácsnak, aki filozófiai, sőt ösztönös beállítottságát tekintve is, a valóság fanatikusa volt, bonyolult ideológiai, etikai és taktikai ürügy-rendszer kellett kidolgoznia ahhoz, hogy elfogadhassa, legalább végsősoron az őt körülvevő valóság bizonyos vonásait. Ez a manőver önála is, mint nagy filozófus-elődeinél, a kifejtett gondolati rendszer és a forradalmi-dialektikus módszer bizonyos ellentétére vezetett, és azaz az életmű szempontjából tragikus következménnyel járt, hogy a nagy összefoglaló-rendszerző művek helyett, melyekre leginkább predesztinálta volna tehetsége, évtizedeken át csak — igen becses — esszéket és részmonográfiákat alkotott. Mint magánember, megtéveszthette magát, de túl becsületes tudós volt ahhoz, hogy a külső, vagy belső alkalmazkodás ingoványára filozófiai rendszert építsen fel.

De Lukács a „kisebb bűn” talaján állva sem akart közösséget vállalni a mozgalom önmagával szemben elkövetett bűneiért. Meggyőződésem szerint ezért dolgozta ki hajdanában oly sokat csepült partizán elméletét, melyet a költőkre alkalmazott ugyan, de a filozófusokra is értett: a költő — és az ideológus — a mozgalomban nem vezér és nem sorkatona, hanem partizán.

●

Csakhogy békeidőben a partizánok kellemetlenek. Lukács György gyakran büszkélkedett azzal hogy ő kellemetlen szerző. Már a Nyugat köreiben is az volt, Osvát nem értette, Babits félreértette, filozófiai beállítottságát kergeségnek vélték, politikai radikalizmusa gyanús volt. Később az emigrációban is sokat kellemetlenkedett rosszkor-jött igazságaival. Mint kommunista ideológus egyszerre bőszítette magára a legkülönfélébb végleteket: a polgári értelmiség sok bölcs képviselője a szellem árulóját látta benne, némelyek bolsevik Göbbelsnek nevezték, mások Zsdánovval hozták egy nevezőre. A dogmatikusok revizionista árulónak tartották, vagy hegelianus betűrágónak. Némely irányzat meg akarta lovagolni, félmondataiból ácsoltak a maguk számára támaszt. Lukácsot gyakran szórakoztatta

ez. „Megakadtam a torkukon, sem lenyelni, sem kiköpni nem bírnak” — mondta elégedetten. Általában szívesen írt meg kellemetlen igazságokat, és aztán várta a hatást, mint aki csínyt követett el.

És a hatás olykor nem is váratott magára. A rosszkor, vagy rosszul jött igazságok jócskán vonzották fejére a villámokat az ostobaság felhőiből; vagy kevésbé patetikus hasonlattal élve: olykor egy-egy ország, vagy pártfrakció egész záptojás-készletét felemésztette a Lukácsnak adott válasz. Ő maga alig törődött ezzel. Gondolkodói szuverenitásának egyik titka az volt, hogy nem róttá le az úgynevezett közvéleménynek — ennek a szervezetlenül is nagyhatalmú ostobaságnak — a maga írói adóját. Egy ízben — még 1955-ben — felháborodva újságoltam el neki, milyen különlegesen ízléstelen rágalommal mocskolják egyik írása miatt. „Nézze” — válaszolta rövid tűnődés után — „nekem mindig az volt a véleményem, hogy ha nem vagyok ott, akkor akár fel is köthetnek.”

Feltétlenül elemzést érdemel az a furcsa különállása egy mozgalom kellős közepén, melyhez nem utolsó sorban éppen azért csatlakozott, hogy egyszersmindenkorra megszüntesse terhesnek érzett külön állását. A „különállás” szót használom, nem pedig a divatosabb „magány” kifejezést, mert Lukács személyes értelemben és mint közember sem volt soha magányos; megszokta, hogy életét világtörténelmi távlatban helyezze el — nem hiába tartotta a filozófia és a művészet közös feladatának, hogy az egyént partikuláris jellegzetességeitől megszabadítva az emberi nem magaslatára emelje —, és ez a szemlélete eleve lehetetlenné tette, hogy magányosnak érezze magát. De a különállás nem szubjektív világérzést, hanem objektív tényállást jelöl: a szuverenitás állandó — bár olykor háttérbe szorított — jelenlétét, oly korban, mely — elsősorban a kollektív érzületű és világnézetű embertől illeszkedést, az egyéniség aszkétikus önfeladását követeli.

Erre a különállásra figyelhetett fel nagy művészi biztonsággal Thomas Mann is, amikor Lukács sok jellegzetes vonását a Varázshegy Naphtájára ruházta rá. Naphta a jezsuita, akit rendje nagy becsben tart, de aki minden hűsége és magasszintű szellemi alázata ellenére mégis külön test a rend testében. Irónikus, de egyben nagyon jellemző tény, hogy éppen Lukács mutatta ki Naphta alakjának és ideológiájának prefasiszta vonásait. Tudta persze, hogy ki a modell, de az író magánügyének tartotta, hogy honnan veszi a figuráihoz szükséges jellemvonásokat. Úgy vélte, hogy neki, mint irodalomkritikusnak, a már megvalósult mű objektív természetével kell foglalkoznia, és az életrajzi szempontokat bizvást átengedheti a filológusok buzgalmának.

Ahogy nem érdekelte, hogy Thomas Mann művészi céljai érdekében jezsuitát csinált — csinálhatott — belőle, ugyanúgy az sem befolyásolta, hogy mit szól majd az író az ő ítéletéhez. Objektív, fi-

lozófiai módszerét alkalmazta rá, mely sohasem az író szándékát, hanem e szándéktól sokszor független eredményét boncolta. Gyakran idézte Goethe Philine-jét: „És ha szeretlek, mi közöd hozzá?”

De nemcsak saját véleményének várható hatása hagyta hidegen, hanem — főként utolsó éveiben — a róla sajtóban megjelenő vélemények is. Messziről megérezte a dicséretes és szidalmak konjunktúra-bűzét, és csak azokra volt kíváncsi, akiknek szavából a sajátjához hasonló szuverenitás csendült ki. Mindez nem jelenti azt, hogy közönyös lett volna műveinek visszhangja iránt. Főként annak örült, ha arról értesült, hogy fiatalok vásárolják a könyveit. Tetőtől talpig pedagógus volt, mégpedig a klasszikus görögök fajtájából való, magánakadémiáján, Belgrád-rakpart-i lakásán csaknem minden délelőtt a tanait magyarázta látogatóinak. Különösen akkor volt elemében, ha ellenvéleményre bukkant, főként, ha vita közben sarokba szorították. Huszárosan kivágta magát reménytelennek látszó helyzetekből, majd arra biztatta beszélgető-társát, hogy írja meg ellenvéleményét.

Az ilyen biztatásokat nem udvariasság diktálta. Lukács annyira biztos volt álláspontja alapvető helyességében, hogy nem zavarta volna, ha ebben-abbban megcáfolják. Sőt, talán az sem túlzás, hogy éppen a rész-cáfolatokban látta volna teljes filozófiája igazolását. Átmeneti korszak bölcselőjének tekintette magát, és nagy örömmel fogadott volna minden olyan kísérletet, amely belőle is merítve túlnő rajta, egy új marxi szintézis felé. Ezt az örömet a történelem csaknem teljesen megtagadta tőle.

●

Miért történt ez így? Hiszen életműve baloldali értelmiségiek számára megkerülhetetlen, gondolataival a szellemi élet minden területén sűrűn találkozunk. De a teljességnek, a szintézisnek még az igénye is halványulóban van. Talán a tehetség hibázik az ő utána következőkből? Vagy nincs olyan talaj, ahonnan ez a teljesség átfogható? Hiszen a filozófia archimédeszi pontja nem a világon kívül található (ha található). Vagy talán olyan ármányosan összekuszálódott a világ, hogy — legalábbis egy ideig — lehetetlen egységes nézőponthoz jutni? Az Ontológia írása közben gyakran mondotta Lukács, hogy neki ötven évre volt szüksége ahhoz, amit a fiatal Marx villámgyorsan felismert. Ebből önirónikus komolysággal Marx magasabbrendű filozófiai tehetségére következtetett — de nemcsak a két gondolkodó egyéni adottságai, hanem kettőjük társadalmának adottságai is ludasak abban, hogy a mai szintézis olyan sokáig várat magára. Ennek ugyanis az a feltétele, hogy a világtörténelmileg szükséges illúziók előbb könyörtelenül lelepleződjenek.

●

„Végeredményben nekem talán csak abban áll a tehetségem, hogy van bizonyos érzékem az objektív és szubjektív megkülönböztetésére”. Vagy tíz éve hallottam tőle ezt a mondatot, és azóta nem tudom eldönteni: szerényen mondta, vagy büszkeségből? Ravaszkas mosollyal, fürkészve leste utána a hatást.

A kórteremben ugyanennek a mosolynak gyenge visszfénye de-
rengett rám. A csak kínos fáradsággal mozduló aprócska test szinte
elveszett az ágyban; az iszonyú átváltozás kemény, kéregszerű lárvát
varázsolt a rémületesen beesett arcra. Hiába beszéltem hozzá, meg
sem rezdült az arc. „Zavarom, Lukács elvtárs?” — kérdeztem riad-
tan. „Nem zavar. A probléma csak az, hogy maga át akarja törni kö-
zönyöm burkát, de ez már nem sikerülhet.” „Mondhatnék erre per-
sze vidám dolgokat is . . .” — kezdtem neki. „Nem mondhatna; ugyan-
is maga a dolog nem vidám.” Maga a dolog — *die Sache selbst* — el-
érkeztünk az objektív és a szubjektív megkülönböztetéséig, az ontoló-
giai kiindulópontig, és ebben a pillanatban kezdett felderengeni az
említett mosoly, mely a várható vitának is szólt. Én mindenesetre
kötélnek álltam. A közöny — fejtegettem — élethelyzetének, vagyis
a betegségnek szól, annak a ténynek, hogy életében először úgy érzi:
nem szólhat bele a világ alakulásába. De ez a közöny — folytattam
fürgén — az ő magánügye, életműve, vagyis mindaz, amit az ő neve
a világban jelent, továbbra is megosztja a gondolkodni szeretőket,
szeretetet és gyűlöletet vált ki, mindenre inkább alkalmas, mint kö-
zönyös hangulatok felkeltésére. „Mindez lehetséges” — mondta ne-
héz nyelvel, de az igazság felismerésének kijáró elégtétellel, miköz-
ben a mosoly elűzte a lárvát — „Mindez lehetséges, és nem is taga-
dom, hogy ez objektíve így lehet, de ez nem változtat azon, hogy én
ebből most már semmit sem érzek.” Makacsul és fölöslegesen emlé-
keztettem arra, amit éppen ő írt az *Iván Iljics halála* kapcsán: hogy
csak az értelmes élethez társul értelmes halál, de ő még makacsab-
bul kitartott az iménti megkülönböztetés mellett: „Mindez igaz lehet,
de engem már nem érdekel . . .” Míg néztem és hallgattam, valami
sötét öröm vegyült a gyászba és kétségbeesésbe: micsoda diadal, hogy
még azon az ágyon is, rákosan és meszesen, megőrizte azt a tehetsé-
gét, melyre hajdan olyan büszke szerénységgel hivatkozott.

REZIME

FANATIK STVARNOSTI

U svome eseju autor nastoji da otkrije neke osnovne ljudske stavove i stavove mislilaca koji stoje iza filozofskog opusa Györgya Lukácsa, evocirajući pri tome fragmente iz razgovora sa Lukačem poslednjih dana njegovog života.

Obično se ističe da Lukač nije gubio vreme „krpeći” svoje filozofske sisteme, već je prekoračio sisteme i teorije kada je osetio da ih je prevazišao. Na taj način, istorija nam predstavlja najmanje tri Lukača: idealistu, ranog mesijanističkog revolucionara i kasnog stvaraoca sistema, koji želi da pospeši renesansu marksizma posle njegove devalvacije u doba staljinizma. Eörsi podvlači i aktivistički stav Lukácssev, počev od revolucije 1919. godine pa do današnjih dana. Posebno govori o njegovom odnosu prema društvenoj sredini i o tome kako ga je prihvatala njegova sopstvena sredina, a govori i o odnosu Lukácsa i savremene nove levice.

Lukács je kao ideolog-aktivista prihvatao punu odgovornost za pokret, za pobeđe, za greške, za prolivenu krv. Činio je i taktičke kompromise kada se pokret okrenuo protiv sopstvenih interesa. i u tim godinama kasnila je njegova filozofska sinteza, jer u pogledu totaliteta nije mogao ni najmanje da

obmanjuje sebe. Bio je isuviše pošten kao naučnik. U tim godinama njegova pažnja kao filozofa bila je koncentrisana na detalje.

Osnovna je težnja Lukácsseva bila da stigne do današnjeg Marxa. U stvaranju svoje savremene marksističke sinteze i u svom odnosu prema stvarnosti Lukács se dosledno držao svog gesla da u pokretu pesnici i ideolozi nisu ni lideri ni obični vojnici, već partizani. Pored toga, izvanredno je dosledno sprovodio razlikovanje između objektivnog i subjektivnog, razlikovanje za koje je u jednom razgovoru tvrdio da predstavlja u stvari njegov jedini talent. Polazeći od ove distinkcije, Lukács se, na primer, nije kolebao da u liku Naphte iz Čarobnog brega otkriva prefašističke tendencije, iako je vrlo dobro znao da je Thomas Mann baš njega (Lukácsa) uzeo za model toga lika.

Kad bih razgovarao sa Lukácsom o ovom napisu, — kaže autor — jamačno bi mi skrenuo pažnju na objektivnu prirodu stvari, rekavši: „Stvar se, naime, ništa nije promenila time što sam umro”.

SUMMARY

THE FANATIC OF REALITY

The author endeavours in this essay to reveal certain of the basic human attitudes and the attitudes of thinkers lying behind the philosophical *oeuvre* of George Lukács. Fragments of conversations held with Lukács during the last days of his life are introduced to enliven the account.

Emphasis is given to the fact that Lukács did not waste his time „patching up” his philosophical systems but rather stepped beyond the confines of systems and theories when he felt that he had superceded them. As a result Lukács appears to us as at least three distinct historical figures: the idealist, the Messianic early revolutionary and later the founder of the system which it was hoped would bring about the swift revival of Marxism after its devaluation during the Stalinist era. Eörsi also underlines Lukács activist outlook starting from the 1919 revolution and continuing up till the present. He makes particular mention of his relation towards his social environment and also of how Lukács was accepted in his own surroundings; he also discusses the relation between Lukács and the modern New Left.

As an ideologist and activist, Lukács accepted full responsibility for the movement, the triumphs, the mistakes, the bloodshed. He also made tactical compromises, when the movement turned against its own interests, and in those years Lukács's philosophical synthesis came late because, with regard to the totality he was quite unable to deceive himself — as a man of science he was too honest. During those years his attention as a philosopher was focussed on details.

Lukács's fundamental aspiration was to reach the Marx of the present day. Both in the creation of his contemporary Marxist syntheses and in his relation towards reality, Lukács stuck strictly to his dictum that the poets, and the ideologists are neither leaders, nor ordinary soldiers of the movement — they are partisans. Besides this, Lukács differentiated with exceptional consistency between the objective and the subjective and it was this ability to differentiate that Lukács claimed once in a conversation to be his only talent. With this distinction as a starting-point, Lukács did not hesitate, for example, to discover pre-Fasist tendencies in the character of Nafta from the Magic Mountain although he knew full well that he himself was the person upon whom Thomas Mann had based the character of Nafta.

If I were to speak to Lukács about this article — says the author — he would undoubtedly call my attention to the objective nature of things by saying: „The thing, in fact, has in no way changed through my death.”